

Григорій ДЕНИСИК, Алла КІЗЮН, Інна ВОЙНА

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ У МЕЖАХ ПОДІЛЛЯ

Екстремальний туризм розвивається активно, однак стихійно. У межах Поділля достатньо необхідних природних і соціально-економічних ресурсів для розвитку різних видів екстремального туризму. Для їх кращого пізнання й подальшої розбудови доцільно використовувати наявні схеми природничого районування, де частково враховані й соціально-економічні умови Поділля. На основі цих районувань, враховуючи наявні ресурси придатні для розвитку відповідних видів екстремального туризму, розроблено схему районування екстремального туризму Поділля з виокремленням Кременецькогорбогірного, Західноподільського, Товтрового, Подільського Придністер'я, Центральноподільського та Середньобузького районів. У кожному районі виділено 2-3 провідних види екстремального туризму та 1-2 перспективних у майбутньому. Зазначено, що подальші дослідження розвитку екстремального туризму сприятимуть збільшенню різноманіття його видів, безпеки проведення змагань та тренувань.

Ключові слова. Поділля, природні ресурси, екстремальний туризм, районування, розвиток.

Постановка науково-практичної проблеми, актуальність і новизна дослідження.

Активний, однак ще слабо обґрунтований розвиток туристично-рекреаційної сфери в Україні та окремих її регіонах, не визивають сумнівів. У наявних дослідженнях цієї сфери явна перевага на боці традиційних видів туризму, інколи дещо оновлених, однак без суттєвої зміни структури. При об'єднанні туризму і готельно-ресторанної діяльності, поступово формується структура (діяльність) більше зрозуміла фахівцям торгівлі, ніж туризму та рекреації. Разом з цим, у сучасній туристично-рекреаційній сфері України й, особливо, окремих її регіонів, стихійно, однак активно, розвивається екстремальний туризм, явно нетрадиційний, зокрема, для рівної (95%) території України. Екстремальний туризм охоплює різні вікові категорії людей – від дітей до пенсіонерів. Обґрунтування можливостей та перспективи розвитку різних видів екстремального туризму як в окремих регіонах, так і в Україні загалом є актуальним завданням. Як приклад Поділля з його оригінальною, часто унікальною природою і ландшафтом, своєрідною історією, господарським освоєнням природних ресурсів та повсякденним життям.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. У географічних і ландшафтознавчих дослідженнях екстремальному туризму та його окремим видам приділено мало уваги. Монографічних видань немає. В окремих статтях лише згадки про той чи інший вид екстремального туризму [11, 18]. Більше того, у матеріалах науково-практичних конференцій проведених упродовж 2018-2022 років у Кропивницькому, Тернополі, Херсоні, Умані, Львові, Чернівцях та Києві, присвячених туристично-рекреаційній сфері України, розгляду проблем становлення екстремального туризму немає.

Частково питання наявності, структури та розвитку екстремального туризму в Україні висвітлено у навчальних підручниках і посібниках для закладів вищої освіти [2, 13]. Досліджень щодо регіональних відмін розвитку екстремального туризму та спроб його районування у рівнинній частині України поки що немає. Це питання частково розглядалось в процесі рекреаційно-туристичного або туристичного районування. Зокрема М.П. Крачило при обґрунтуванні Дніпровсько-Дністерського туристичного району звернув увагу на можливість розвитку у його межах екстремального туризму [13, с. 89]. У процесі рекреаційно-туристичного районування України О.О. Бейдик при виділенні Полісько-Подільського району теж відзначив можливість розвитку тут окремих видів екстремального туризму [1, с. 297]. Дещо детальніше окремі види екстремального (за О.В. Колотухою – спортивного) туризму, зокрема альпінізму та скелелазіння, оцінено у монографічному дослідженні «Геопросторова організація спортивного туризму» при виокремленні Подільського туристично-спортивного підрайону та його мікрорайонів [12, с. 262, 265-266]. Зазначені вище схеми рекреаційно-туристичного, туристично-спортивного та інших подібних районувань були розроблені для так званого «планового» туризму і їх уклали на основі, переважно, суспільно-географічних вишукувань. Екстремальний туризм в рівнинних умовах України, особливо в придатних для нього регіонах, зокрема таких як Поділля, розвивається поки що стихійно. Регіональні відміни його розвитку в першу чергу зумовлені специфікою природних умов.

Мета – дослідити регіональні особливості розвитку екстремальних видів туризму у межах Поділля для їх майбутньої розбудови.

Викладення основного матеріалу. Поділля регіон стародавнього активного й різнобічного освоєння природних ресурсів. Як наслідок – натуральні геокомпоненти і ландшафтні комплекси тут майже повністю замінені антропогенними. Це детально розглянуто в численних публікаціях Чернівецьких (Поділля загалом, переважно, Подільське Придністер'я), Тернопільських (переважно Західне Поділля) та – Вінницьких (частково Поділля загалом і, переважно, Східне Поділля) географів [7, 9, 16]. Є також результати цікавих вишукувань щодо Поділля Львівських, Київських та Одеських географів і ландшафтознавців [1, 3, 14]. Опубліковані дослідження гарна основа для аналізу сучасного стану природних ресурсів і ландшафту Поділля, розробки напрямів їх подальшого раціонального використання. Сучасне господарське освоєння як окремих геокомпонентів, так і ландшафтних комплексів, починає поступово відрізнятися від їх використання у минулому. Це проявляється не лише у нових підходах і технологіях в процесі використання природних ресурсів Поділля, але й появи нових сфер в господарській діяльності та в активній розбудові тих сфер, яким раніше приділялось значно менше уваги. До останніх відноситься й туристично-рекреаційна сфера, яка з початку XXI ст. у межах Поділля почала розвиватися прискореними темпами й до початку війни була прибутковою. У процесі розбудови цієї сфери переважали й зараз домінують традиційні, дещо удосконалені відповідно до місцевих традицій і звичаїв та оновлені за зарубіжними зразками види туристично-рекреаційної діяльності. Разом з ними активніше починає розвиватися нетрадиційний раніше екстремальний туризм, особливо окремі його види та підвиди (рис. 1). У подальшому можливий розвиток окремих підвидів за відповідними напрямами. Як приклад, підвид каякінг – напрями розвитку: слалом, родео, сплав.

У межах Поділля придатними для розвитку різних видів екстремального туризму, особливо тренувань дітей середнього й старшого шкільного віку, своєрідного «екстремального» відпочинку людей похилого віку, є Подільські й Мурафські товтри, каньйони долин річок Подільського Придністер'я, Кременецькі гори, порожисті ділянки річища Південного Бугу. Їх освоєння з метою розвитку екстремальних видів туризму лише розпочалось і потребує детальних туристично-ландшафтознавчих досліджень. Такі дослідження розпочато у 2016 р. і продовжуються зараз. В їх основі схеми фізико-географічного районування Поділля. Зазначимо, що таких схем кілька [4, 7, 15, 19]. Їх аналі-

тичний огляд показав, що найбільш вдалою для пізнання можливостей розвитку екстремального туризму, й детальніше його окремих видів є схема фізико-географічного районування Поділля укладена Л.І. Воропай [4] з метою дослідження селитебних ландшафтів регіону (рис. 2). Від інших схем вона відрізняється більшим різноманіттям виокремлених природних структур різних таксономічних рангів, їх обґрунтованістю та можливостями використання у процесі розробки напрямів розвитку відповідних видів екстремального туризму. Враховуючи майже повну антропогенізацію як окремих геокомпонентів, так і ландшафтних комплексів Поділля, задіяно й схему районування антропогенних ландшафтів Поділля [8], а також розробки тернопільських географів щодо екологічної ситуації в регіоні [3, 20].

Однією з ознак будь якого туризму, зокрема і екстремального як геопросторового за О.В. Колотухою явища, є ієрархічність, тобто низка підпорядкованих таксонів різного територіального рангу. Детальніше розробленим і тим, що часто зустрічається, способом структурування територій є рекреаційно-туристичне районування. Воно традиційно виступає у якості наукової бази територіального управління туристичним комплексом та має значення при реалізації програм розвитку туризму. Підставою для виділення окремих туристичних регіональних структур (а не одиниць), є наявність відповідних природних ресурсів та особливості територіальної концентрації рекреаційно-туристичної спеціалізації тієї чи іншої території [1, 3, 9]. Це дало можливість науковцям запропонувати таксономічні класифікації територіальних рекреаційно-туристичних утворень, в структурі яких частково розглянуто й екстремальний туризм. Схеми рекреаційно-туристичного районування, які задіають і територію Поділля, розглянуто раніше. Їх аналітичний огляд показує, що найбільш придатною для туристичного районування Поділля й, зокрема, екстремального туризму, є чотириступенева ієрархічна схема таксономічних структур: макрорайон-район-підрайон-мікрорайон, запропонована О.В. Колотухою [12]. За цією схемою територія Поділля відноситься до Східно-європейського рівнинного туристично-спортивного району, Подільського підрайону у складі якого три туристично-спортивні мікрорайони - Тернопільське, Хмельницьке та Вінницьке Поділля [12, с. 262]. При всіх перевагах зазначеної схеми туристично-спортивного районування, де вперше враховано й окремі види екстремального туризму, варто зауважити таке:

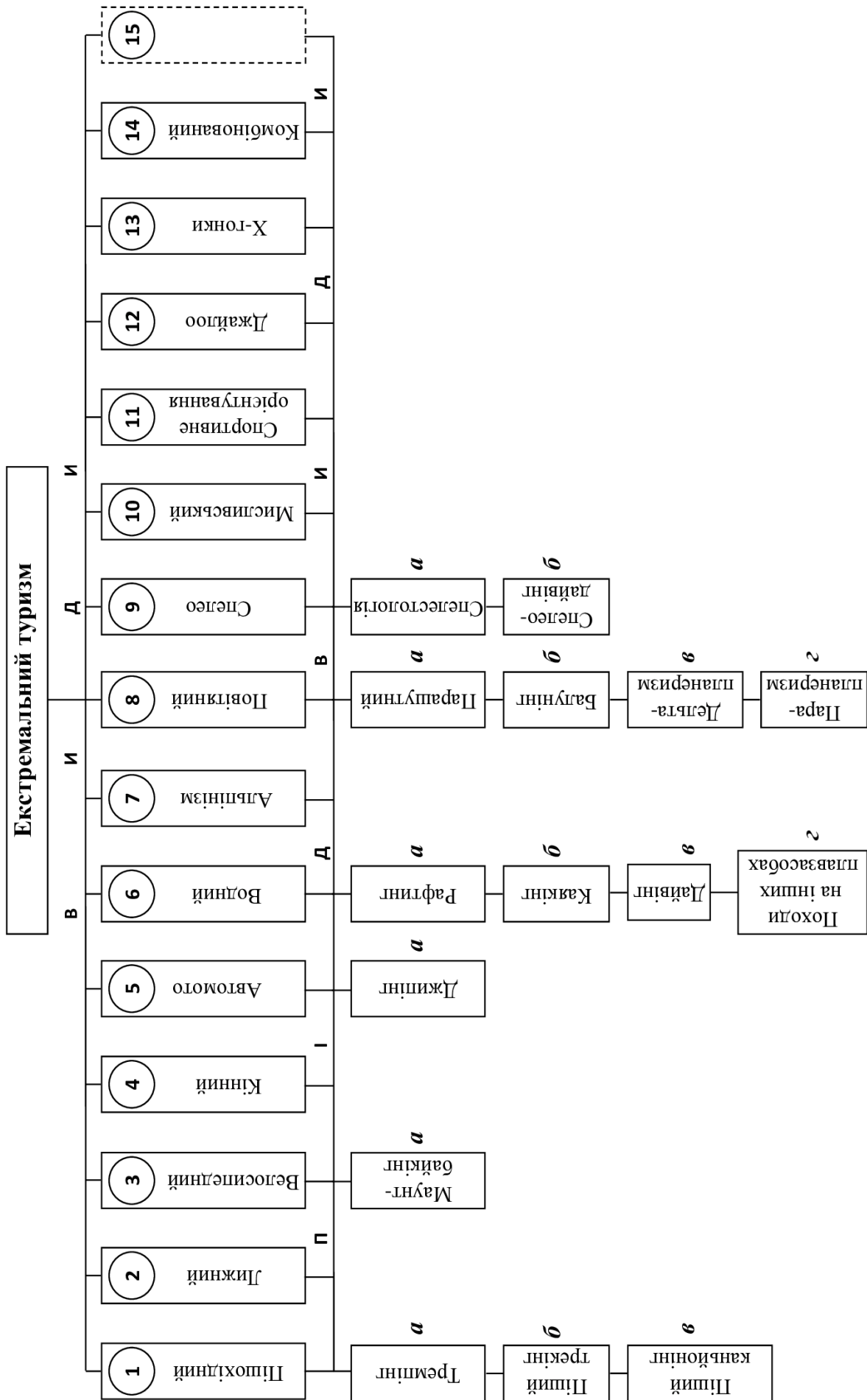

Рис. 1. Видова структура екстремального туризму

Рис. 2. Районування екстремального туризму на основі фізико-географічного районування Поділля

Зона мішано-лісових ландшафтів. А. Провінція українського Полісся: I. Область Житомирського Полісся. Райони: 1. Новоград-Волинський; 2. Баранівський. **Зона лісостепових ландшафтів. А. Західно-Українська провінція:** II. Область Волинської височини. Райони: 1. Корецький. III. Область Малоого Полісся. Райони: 1. Славута-Шепетівський. IV. Область Північного Поділля. Райони: 1. Кременецький; 2. Почаєвський. V. Область Роточчя і Опілля. Райони: 1. Бережанський. VI. Область Західного Поділля. Райони: 1. Залозський; 2. Козовський; 3. Тербовлянський. VII. Область Тернопільського Придністров'я. Райони: 1. Монастирський; 2. Бучацький; 3. Борщівський; 4. Гусятинський. VIII. Область Подільський Товтр. Райони: 1. Гаї-Розтоцький; 2. Збаразький; 3. Скалацький; 4. Кам'янець-Подільський. IX. Область Центрального Поділля. Райони: 1. Шумсько-Білогірський; 2. Ямпіль-Полонський; 3. Староконстантинівський; 4. Авратинський; 5. Городоцький. Б. Дністровсько-Дніпровська провінція. X. Область Придніпровської височини. Райони: 1. Уланівський; 2. Козятинський; 3. Погребищенський; 4. Оратівський. XI. Область Подільського Побужжя. Райони: 1. Хмельницький; 2. Лeticів-Літинський; 3. Гайсинський; 4. Брацлавський; 5. Бершадський. XII. Область Дністровсько-Бузької міжрічкової височини. Райони: 1. Ярмолинецький; 2. Віньківецький; 3. Волковинецький; 4. Жмеринський; 5. Крижопільський. XIII. Область Могилівського Придністров'я. Райони: 1. Дунаєвецький; 2. Студеницький; 3. Ушинський; 4. Могилів-Подільський; 5. Ямпільський. XIV. Область Південного Поділля. Райони: 1. Придністровський; 2. Кодимський; 3. Чечельницький; 4. Теплицький. **Індекси фізико-географічних регіонів:** А – провінцій, XI – областей, 1, 2, 3 – районів.

Райони екстремального туризму. А – Кременецькогорбогірний; Б – Західноподільський; В – Товтровий; Г – Подільсько Придністер'я; Д – Центральноподільський; Е – Середньобузький.

- не є обґрунтованою чітка прив'язка туристично-спортивних підрайонів до схеми економіко-географічного, а мікрорайонів – до адміністративного районувань України. Неможливо до одного туристично-спортивного мікрорайону віднести територію Вінницької області у межах якої, за будь-якими туристичними ресурсами, суттєво відрізняються між собою Вінницьке Придністер'я й решта території області, особливо у межах Середнього Побужжя. На теренах Хмельницької області, крім Придністер'я, виокремлюються оригінальні за природними, а відповідно й туристичними

ресурсами, хмельницька ділянка Подільських Товтр. Ще складніша ситуація в Тернопільській області, де крім уже зазначених подібних природних територій (Тернопільське Придністер'я, тернопільська ділянка Подільських Товтр) наявні своєрідні за природними умовами й придатні для розвитку туризму – Кременецькі гори та Подільське горбогір'я;

- виокремленні О.В. Колотухою в структурі мікрорайонів туристично-спортивні вузли і об'єкти не відносяться до структур районування. Це типологічні структури, що формують, і на основі яких виокремлюють регіо-

нальні структури туристичного, туристично-спортивного, рекреаційно-туристичного та інших районувань.

Схему туристично-спортивного районування О.В. Колотухи можна застосувати для складання схеми районування екстремального туризму Поділля. Однак, підрайони і мікрорайони розвитку екстремального туризму територіально будуть іншими. Екстремальний туризм пред'являє свої специфічні вимоги до організації територіальних рекреаційно-туристичних систем та їх складових. Серед них: а) наявність природних умов для розвитку екстремальних видів туризму; б) ступінь їх забезпеченості туристичною інфраструктурою адаптованого до екстремальних видів туризму; в) узгодженість з повсякденною діяльністю місцевих громад [10].

Розглянемо схему районування екстремального туризму у межах Поділля у відповідності із зазначеними вимогами до його організації (рис. 3). За О.В. Колотухою візитною картою Поділля є спелеологічні туристичні ресурси, максимальна категорія складності яких – III. Схилами Подільської височини можна прокласти велотуристичні маршрути II категорії складності, автомаршрути II категорії складності. Річки Поділля оцінені II категорією складності – р. Південний Буг від Меджибожа до Гайворона, р. Смотрич, р. Збруч. Першою категорією складності оцінюються пішохідні, лижні та вітрильні (Бузькі водосховища) туристичні маршрути [12, с. 265-266]. З цією попередньо узагальненою характеристикою Поділля, як туристично-спортивного підрайону, частково можна погодитись.

Рис. 3. Просторовий розвиток окремих видів туризму у межах Поділля

Однак при розгляді окремих видів туризму, зокрема і екстремального, ситуація дещо інша. Завдяки унікальній регіональній структурі ландшафту Поділля, де окремі його території отримали назви «гори»: Кременецькі гори, Подільські Товтри, Подільське Горбогір'я, а каньйоноподібне Подільське Придністер'я К.І. Геренчук порівнював з «низькогірним ландшафтом», категорії складності більшості видів екстремального туризму тут будуть дещо інші. Потребують туристично-рекреаційної переоцінки території поширення унікальних

карстових печер та категорійного перегляду привабливий і перспективний з екстремального погляду спелеотуризм.

У структурі Подільського краю екстремального туризму виокремлено низку районів. За природними і суспільними умовами, що сприяють розвитку відповідних видів екстремального туризму, вони суттєво відрізняються (табл. 1). Це ще раз підтверджує різноманіття можливостей та перспективи розвитку майже всіх видів екстремального туризму у межах унікальної природи і ландшафту Поділля.

Регіональні структури екстремального туризму Поділля

Краї екстремального туризму	Райони	Види екстремального туризму
Подільський. Адміністративні межі Хмельницької і Вінницької областей не повністю співпадають з межею краю. Зокрема це стосується північної поліської частини Хмельницької області та північно-східної частини Вінницької області у межах Придніпровської височини. Межі Подільського краю екстремального туризму майже співпадають з Подільською височиною.	Кременецькогорбогірний	3а; 2; 3а; 5а; 7; 8 б,в,г
	Західноподільський	1а,б,в; 3а; 9; 10; 12
	Товтровий	1а; 2; 3а; 5а; 6а,г; 7; 9; 10; 11
	Подільського Придністер'я	1а,б,в; 2; 4; 5а; 6а,б,в,г; 7; 8а,б,в,г; 9; 11; 12; 14
	Центральноподільський	1а,б; 2; 3; 4; 5; 8а; 10; 11; 14
	Середньобузький	1б; 3а; 4; 5; 6 б,в,г; 7; 8а; 10; 11; 14

Просторове розташування й можливості розвитку окремих видів екстремального туризму неоднакові (рис. 3). Частково цим і буде визначатися складність його розбудови. Однак, активний, переважно стихійний, розвиток екстремального туризму у межах Поділля з початку ХХІ ст. підтверджує, що затрати на його офіційну розбудову окупляться упродовж 5-7, максимум 10-12 років [10].

Безперечно, що у процесі подальших досліджень запропонована схема районування екстремального туризму у межах Поділля може бути доповнена. Це об'єктивний процес. Більше того, у кожному із виокремлених районів будуть змінені кількість видів екстремального туризму, умови їх розбудови, категорійність тощо. Це теж сприятиме розвитку екстремального туризму у межах Поділля, покращенню якості його обслуговування та росту популярності серед екстремалів регіону, України та зарубіжжя.

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. Розвиток туристично-рекреаційної сфери в умовах Поділля зумовлений наявністю тут необхідних, часто своєрідних і навіть унікальних природних ресурсів, відповідними соціально-економічними умовами та місцевими традиціями і звичаями. Однак, тривалий проміжок часу туристично-рекреаційна сфера розвивалась за раніше (до 90-років ХХ ст.) встановленими критеріями. З початку ХХІ ст. явно спостерігаються тенденції до реконструкції туристично-рекреаційної сфери Поділля з врахуванням зарубіжного досвіду та місцевих умов. Серед видів туристично-рекреаційної діяльності зростає значення спор-

тивного туризму. У його структурі ще й зараз у «тіні», майже не визнаним, залишається екстремальний туризм. Це часто призводить до його активного стихійного розвитку, особливо у таких районах Поділля як Кременецькі гори, Подільське Придністер'я, Подільські Товтри, Середнє Побужжя. Більше того, для окремих місцевих громад екстремальний туризм стає прибутковим. Для кращого розвитку, екстремальний туризм необхідно виділити із структури спортивного туризму, однак розбудовувати сумісно. У кожному із виокремлених районів екстремального туризму Поділля буде переважати 1-3 види. Їх необхідно підтримувати як місцевими сільськими та районними громадами, так і на державному рівні. Потребують також удосконалення правові основи розвитку екстремального туризму та його окремих видів, проведення змагань тощо. Особливо це стосується взаємовідносин туристів екстремалів з місцевими громадами у зв'язку із ускладненням їх усталеного повсякденного життя й діяльності.

Запропонована схема районування екстремального туризму Поділля та виокремлені у кожному районі його перспективні види дають можливість краще розробити напрями розвитку окремих видів екстремального туризму, розподілити затрати на їх розбудову. Це потребує у майбутньому детальніших досліджень можливостей розвитку кожного із видів екстремального туризму, навіть і тих, які не є провідними у виокремлених районах екстремального туризму Поділля, однак у майбутньому будуть перспективними.

Література:

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України. Методологія та методика аналізу, термінологія районування. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2001. 395 с.
2. Бейдик О. О., Ільїн Л. В., Топалова О. І. Адаптивний туризм в Україні: картографічне та структурно-логічне моделювання. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія. Видання третє. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2017. С. 44–57.
3. Божук Т.І. Рекреаційно-туристичні дестинації: теорія, методологія, практика. Львів: Український бестселер, 2014. 468 с.
4. Воропай Л. И. Куница М.Н. Селитебные геосистемы физико-географических районов Подолья. Черновцы. Изд-во ЧГУ, 1982. 90 с.
5. Географічні аспекти розвитку туризму (на прикладі України та Польщі): монографія. В.Г. Явкін, В.П. Руденко, В.М. Андрейчук, О.Д. Король та ін. Чернівці. Чернівецький національний університет, 2010. 344 с.
6. Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України: монографія. Вінниця: Арбат, 1998. 292 с.
7. Денисик Г.І. Природнича географія Поділля. Вінниця: ЕкобізнесЦентр, 2014. 184 с.
8. Денисик Г.І. Антропогенне ландшафтознавство. Частина II. Регіональне антропогенне ландшафтознавство. Вінниця: Вінницька обласна друкарня, 2015. 392 с.
9. Дудчак С.В. Туристсько-рекреаційні ресурси ландшафтів. Монографія. Чернівці: Видавничий дім «Родовід», 2014. 196 с.
10. Кізюн А.Г. Регіональні особливості розвитку екстремального туризму. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Географія*. 2019. Вип. 31. № 1-2. С. 142-145
11. Колотуха О.В. Геопросторова парадигма спортивного туризму. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*. Тернопіль. СМП «Тайп». №2 (35). 2013. С. 123-132.
12. Колотуха О.В. Геопросторова організація спортивного туризму: монографія. Кіровоград: ФО-П Александрова М.В., 2015. 448 с.
13. Крачило Н.П. Географія туризму: учебное пособие. Киев: Вища школа, 1987. 208 с.
14. Любичева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України: навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2007. 372 с.
15. Природа Украинской ССР. Ландшафты и физико-географическое районирование / Маринич А.М., Пашенко В.М., Шищенко П.Г. Киев: Наук. Думка, 1985. 224 с.
16. Середнє Придністров'я: монографія / за ред.. Г.І. Денисика. Вінниця: ПП «Видавництво «Teza», 2007. 470 с.
17. Український туристичний портал. URL: <http://www.turkrajna.info.news>.
18. Фокін С.П. До питання місця спортивного туризму. *Гум. вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Г. Сковороди»*. Переяслав – Хмельницький: ПП «СКД», 2008. С. 134-136.
19. Физико-географическое районирование Украинской ССР. Под ред. В.П. Попова, А.М. Маринича, А.И. Ланько. Киев: Изд-во КГУ, 1968. 683 с.
20. Царик Л.П. Географічні засади формування і розвитку регіональних природоохоронних систем. Монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. 320 с.

References:

1. Bejdy`k O.O. Rekreacijno-tury`sts`ki resursy` Ukrainy`. Metodologiya ta metody`ka analizu, terminologiya rajonuvannya. Ky`yiv: VPCz «Ky`yivs`ky`j universy`tet», 2001. 395 s.
2. Bejdy`k O. O., Il`yin L. V., Topalova O. I. Adaptivny`j tury`zm v Ukraini: kartografichne ta strukturno-logichne modelyuvannya. Perspektivy` rozvy`tku tury`zmu v Ukraini ta sviti: upravlinnya, texnologiyi, modeli: kolekty`vna monografiya. Vy`dannya tretye. Lucz`k: IVV Lucz`kogo NTU, 2017. S. 44–57.
3. Bozhuk T.I. Rekreacijno-tury`stychni destynaciyi: teoriya, metodologiya, prakty`ka. L`viv: Ukrainys`ky`j bestseler, 2014. 468 s.
4. Voropaj L. I. Kunica M.N. Selitebnye geosistemy fiziko-geograficheskikh rajonov Podol'ja. Chernovcy. Izd-vo ChGU, 1982. 90 s.
5. Geografichni aspekty` rozvy`tku tury`zmu (na pry`kladi Ukrainy` ta Pol'shi): monografiya. V.G. Yavkin, V.P. Rudenko, V.M. Andrejchuk, O.D. Korol` ta in. Chernivci. Chernivecz`ky`j nacional`ny`j universy`tet, 2010. 344 s.
6. Deny`sy`k G.I. Antropogenni landshafty` Pravoberezhnoyi Ukrainy`: monografiya. Vinny`cya: Arbat, 1998. 292 s.
7. Deny`sy`k G.I. Pry`rodny`cha geografiya Podillya. Vinny`cya: EkobiznesCentr, 2014. 184 s.
8. Deny`sy`k G.I. Antropogenne landshaftoznavstvo. Chasty`na II. Regional`ne antropogenne landshaftoznavstvo. Vinny`cya: Vinny`cz`ka oblasna drukarnya, 2015. 392 s.
9. Dudchak S.V. Tury`sts`ko-rekreacijni resursy` landshaftiv. Monografiya. Chernivci: Vy`davny`chy`j dim «Rodovid», 2014. 196 s.
10. Kizyun A.G. Regional`ni osobly`vosti rozvy`tku ekstremal`nogo tury`zmu. *Naukovi zapy`sky` VDPU im. M. Kocyuby`ns`kogo. Seriya: Geografiya*. 2019. Vy`p. 31. №1-2. S. 142-145
11. Kolotuxa O.V. Geoprostorova parady`gma sporty`vnogo tury`zmu. *Naukovi zapy`sky` Ternopil`s`kogo nacional`nogo pedagogichnogo universy`tetu imeni Volody`my`ra Gnatyuka. Seriya: Geografiya. Ternopil`. SMP «Tajp»*. №2 (35). 2013. S. 123-132.
12. Kolotuxa O.V. Geoprostorova organizaciya sporty`vnogo tury`zmu: monografiya. Kirovograd: FO-P Aleksandrova M.V., 2015. 448 s.
13. Krachilo N.P. Geografija turizmu: uchebnoe posobie. Kiev: Vishha shkola, 1987. 208 s.
14. Lyubiceva O.O., Pankova Ye.V., Stafijchuk V.I. Tury`stychni resursy` Ukrainy`: navchal`ny`j posibny`k. Ky`yiv: Al`terpres, 2007. 372 s.
15. Priroda Ukrainskoj SSR. Landshafty i fiziko-geograficheskoe rajonirovanie / Marinch A.M., Pashhenko V.M., Shishhenko P.G. Kiev: Nauk. Dumka, 1985. 224 s.
16. Serednye Pry`dnistrov`ya: monografiya / za red.. G.I. Deny`sy`ka. Vinny`cya: PP «Vy`davny`czstvo «Teza», 2007. 470 s.
17. Ukrainys`ky`j tury`stychny`j portal. URL: <http://www.turkrajna.info.news>.
18. Fokin S.P. Do py`tannya miscya sporty`vnogo tury`zmu. *Gum. visny`k DVNZ «Pereyaslav-Xmel`ny`cz`ky`j DPU imeni G. Skovorody`»*. Pereyaslav – Xmel`ny`cz`ky`j: PP «SKD», 2008. S. 134-136.
19. Fiziko-geograficheskoe rajonirovanie Ukrainskoj SSR. Pod red. V.P. Popova, A.M. Marinch, A.I. Lan`ko. Kiev: Izd-vo KGU, 1968. 683 s.

20. Czaryk L.P. Geografichni zasady formuvannya i rozvytku regional'nykh pryrodooxoronn'x system. Monografiya. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky, 2009. 320 s.

Abstract:

Hryhoriy DENISYK, Alla KIZYUN, Inna VOYNA. REGIONAL FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF EXTREME TOURISM WITHIN PODILLIA

Extreme tourism is actively developing within Podillia, but spontaneously. The goal is to consider the peculiarities of regional differences in the development of extreme tourism, taking into account the availability of relevant natural and socio-economic resources of Podillia. The methods of system analysis and generalization, field landscape studies and tourism studies, modeling and GIS technologies were used. It is noted that geographers and landscape scientists still do not pay enough attention to researching the possibilities of the development of extreme tourism, in particular, its individual types. It is shown that Podillia has enough necessary natural and socio-economic resources for the development of various types of extreme tourism. For their better understanding and further development, it is expedient to use existing schemes of natural zoning, which partially take into account the socio-economic conditions of Podillia. An analysis of the existing sport tourism zoning scheme was also carried out, the structure of which includes extreme tourism. On the basis of these zonings, taking into account the available resources suitable for the development of the relevant types of extreme tourism, a zoning scheme for extreme tourism in Podillia was developed, with the separation of Zahidno-Podilsky, Kremenets-Gorbogirny, Tovtrovy, Podilsky Transnistria, Central-Podilskyi and Middle-Buzky districts. In each district, 2-3 leading types of extreme tourism and 1-2 promising ones in the future are selected. They need to be supported both by local village and district communities, and at the state level. The legal basis for the development of extreme tourism and its individual types, holding competitions, etc., also needs improvement. This especially applies to the relations between extreme tourists and local communities in connection with the complication of their established everyday life and activities.

The development of the tourist and recreational sphere in the conditions of Podillia is determined by the presence of the necessary, often unique and even unique natural resources, appropriate socio-economic conditions and local traditions and customs. However, for a long period of time, the tourism and recreation sphere developed according to previously established criteria (until the 1990s). Since the beginning of the XXI century, clearly observed trends towards the reconstruction of the tourist and recreational sphere of Podillia, taking into account foreign experience and local conditions. Among the types of tourist and recreational activities, the importance of sports tourism is growing. In its structure, even now, extreme tourism remains in the "shadow", almost unrecognized. This often leads to its active spontaneous development, especially in such areas of Podillia as the Kremenets Mountains, Podil Transnistria, Podil Tovtry, and Middle Pobuzh. Moreover, for certain local communities, extreme tourism becomes profitable. For better development, extreme tourism must be separated from the structure of sports tourism, but developed together. In each of the designated extreme tourism areas of Podillia, 1-3 species will prevail. They need to be supported both by local village and district communities, and at the state level. The legal basis for the development of extreme tourism and its individual types, holding competitions, etc., also needs improvement. This especially applies to the relations between extreme tourists and local communities in connection with the complication of their established everyday life and activities.

The proposed zoning scheme for extreme tourism in Podillia and its promising types identified in each district provide an opportunity to better develop directions for the development of individual types of extreme tourism, and to allocate costs for their development. In the future, this will require more detailed studies of the development possibilities of each type of extreme tourism, even those that are not leading in the isolated extreme tourism areas of Podillia, but will be promising in the future.

It is noted that further research into the development of extreme tourism within Podillia will help to increase its diversity, the conduct of classes and the safety of training.

Keywords. Podillia, natural resources, extreme tourism, zoning, development.

Надійшла 28.03.2023р.